

Herziening in het algemeen belang van bij erfstelling of legaat gemaakte bedingen.

274. 1.

KONINKLIJKE BOODSCHAP.

Aan

de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Wij bieden U hiernevens ter overweging aan een ontwerp van wet betreffende herziening in het algemeen belang van bij erfstelling of legaat gemaakte bedingen.

De toelichtende memorie, die het wetsontwerp vergezelt, bevat de gronden waarop het rust.

En hiermede bevelen Wij U in Godes heilige bescherming. 's Gravenhage, den 8 Januari 1925.

WILHELMINA.

274. 2.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wensche-lijk is, voor bepaalde gevallen de mogelijkheid te openen tot herziening en vervallen-verklaring in het algemeen belang van bij erfstelling of legaat gemaakte bedingen:

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

Wanneer veertig jaren zijn verlopen na het overlijden van den erflater of na den dag, sedert welken rechtsvermoeden van diens overlijden bestaat, kan een bij erfstelling of legaat gemaakt beding op verzoek van dengene, die het beding behoort na te leven, door den Hoogen Raad der Nederlanden in het algemeen belang, zulks zooveel mogelijk in aansluiting aan de bedoeling van den erflater, worden herzien of vervallen verklaard, indien en voor zoover het betreft:

de plaats, waar en de wijze, waarop voortbrengselen van kunst of voorwerpen van geschiedkundigen of wetenschappelijke aard, geschriften hieronder begrepen, in eene voor het publiek toegankelijke verzameling moeten worden bewaard;

de mate, waarin en de voorwaarden, waaronder aan het publiek gelegenheid moet worden verschaft om voortbrengselen en voorwerpen, als hiervoor bedoeld, te bezichtigen en te gebruiken;

de bestemming, welke in het belang van de kunst of de wetenschap aan gelden moet worden gegeven.

Artikel 2.

Het verzoek wordt aan den Hoogen Raad gedaan bij met redenen omkleed verzoekschrift.

Indien het strekt tot herziening van een beding, wordt in het verzoekschrift medegedeeld, hoedanige herziening wordt gewenscht.

Op het verzoek worden de wettige nakomelingen en de echtgenoot van den erflater gehoord, althans op door den Hoogen Raad te bepalen wijze daartoe opgeroepen.

De Hooge Raad hoort, indien hij dit noodig acht, getuigen en deskundigen.

Alle verhooren hebben in het openbaar plaats.

De verzoeker wordt in de gelegenheid gesteld, opmerkingen te maken naar aanleiding van de door de gehoorde personen afgelegde verklaringen en het verzoek mondeling toe te lichten.

De Hooge Raad is ambtshalve bevoegd een beding, waarvan de vervallen-verklaring is verzocht, te herzien, alsmede een beding op andere wijze te herzien dan is verzocht.

Artikel 3.

De beschikking van den Hoogen Raad, waarbij een beding is herzien of vervallen verklaard, wordt niet van kracht, dan nadat deze door Ons zal zijn goedgekeurd.

Artikel 4.

Het bepaalde in de voorgaande drie artikelen is van toepassing op een herzien beding, mits tien jaar zijn verlopen, nadat de beschikking van den Hoogen Raad, waarbij het beding is herzien, van kracht is geworden.

Artikel 5.

De vervallen-verklaring van eene erfstelling of een legaat kan worden gevraagd ter zake dat een herzien beding, hetwelk in de plaats is getreden van een beding, waaronder de erfstelling of het legaat is gemaakt, niet is nageleefd.

Het bepaalde in het tweede en het derde lid van artikel 1051 van het Burgerlijk Wetboek is in dat geval van toepassing.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,

De Minister van Justitie,

274. 3.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Algemeen.

Het onderhavige ontwerp van wet is ontleend aan het in Juli 1921 gepubliceerde rapport der Rijkscommissie voor het museumwezen. Waar in een enkel opzicht van het voorstel der Commissie is afgeweken, wordt daarop hieronder de aandacht gevestigd.

Een belangrijk deel van de kunstvoortbrengselen en de voorwerpen van geschiedkundigen of wetenschappelijke aard, geschriften hieronder begrepen, die in musea en bibliotheken voor het publiek toegankelijk worden gesteld, is als erfstelling of legaat verkregen. Aan deze wijze van verkrijging is het bezwaar verbonden, dat de bedingen, waaronder is vermaakt, ook dan moeten worden nageleefd, wanneer het in het algemeen belang zoude zijn, dat daarvan kon worden afgeweken. Deze afwijking in bepaalde gevallen mogelijk te maken, wordt met de indiening van dit wetsontwerp in de eerste plaats beoogd.

Voorts heeft dit wetsontwerp ten doel de gelegenheid te scheppen, bezwaren uit den weg te ruimen, waartoe testamentaire bepalingen aanleiding geven, door welke de bestemming is bepaald, die in het belang van de kunst of de wetenschap aan gelden moet worden gegeven.

Enkele grepen uit de testamentaire bepalingen, die beheerders van voor het publiek toegankelijke verzamelingen hier te lande moeten naleven, zijn voldoende, om de bezwaren te doen kennen, die verband houden met de wijze, waarop tot deze verzameling behorende voorwerpen werden verkregen.

W. H. J. baron VAN WESTREENEN VAN TIELLANDT, overleden 22 November 1848, heeft zijne uiterst belangrijke verzameling van boeken, waaronder de zeldzaamste incunabelen, schitterend verluichte handschriften, kaarten, platen, penningen, munten, oudheden, schilderijen en zeldzaamheden aan het Rijk vermaakt, om als eene op zichzelf staande verzameling het Museum Meermanno-Westreenianum te vormen en uit te maken. Hij bepaalde daarbij onder meer, dat nimmer iets mag worden uitgeleend of aangekocht, doch dat de verzameling in tegenwoordigheid van een beambte geraadpleegd en bezichtigd zal kunnen worden door hen, die biljetten van toegang hebben ontvangen van den hoofdbestuurder, zijnde de tijdelijke bibliothecaris van de Koninklijke boekerij te 's Gravenhage, zullende dit echter uitsluitend kunnen geschieden op den eersten en den derden Donderdag van elke maand des voormiddags en des namiddags voor etenstijd.

Niemand zal het verwonderen, dat de groote schatten van het Museum Meermanno-Westreenianum onder de heerschappij van deze bepalingen veel minder nut stichten dan het geval zoude kunnen zijn. Het bezoek is dan ook niet grooter dan gemiddeld 200 personen per jaar.

Soortgelijke nadeelige werking, hoewel in mindere mate, heeft de bepaling van het testament van SOPHIA ADRIANA DE BRUIJN, douairière van jhr. A. P. LOPEZ SUASSO, overleden 4 Maat 1890, waardoor hare eenige erfgename, de stad Amsterdam, verplicht is de door de erflater nagelaten verzameling onder den naam van Sophia Augusta-stichting voor het publiek toegankelijk te stellen tegen betaling van een gulden per persoon. Waar in Amsterdam zooveel fraais op het gebied van kunst en oudheden gratis te bezichtigen is, kan het geen verwondering baren, dat de zalen dezer stichting nagenoeg niet worden bezocht.

Van bedenkelijke testamentaire bepalingen, waarbij de bestemming wordt voorgeschreven, die in het belang van de kunst of de wetenschap aan gelden moet worden gegeven, houdt het testament van LIEWE ANNER BUMA, overleden 2 Mei 1876, een treffend voorbeeld in.

Aan de provincie Friesland, waaraan een kapitaal van honderd duizend gulden werd gelegateerd, is daarbij de verplichting opgelegd, jaarlijks duizend gulden te besteden voor het maken en uitgeven van een zooveel mogelijk volledig beoordeelend verslag of overzicht in de Latijnsche en Nederlandsche taal van de boekwerken, tijdschriften, opstellen in tijdschriften en al wat er verder wordt uitgegeven, in welk land ook, over en betrekkelijk de Grieksche en Romeinsche taal en letterkunde.

Gedeputeerde Staten van Friesland moeten het maken en uitgeven van dit verslag opdragen aan een letterkundige van erkende bekwaamheden en zorgen dat een en ander behoorlijk geschiedt.

Dat Gedeputeerde Staten in de vervulling van deze taak tekort schieten, is hun niet ten kwade te duiden. Hiervan is echter het nadeelig gevolg, dat er jaarlijks duizend gulden overblijft, waaraan geen bestemming kan worden gegeven.

Artikel 931 van het Burgerlijk Wetboek biedt een voorbeeld van een geval, dat rechtsgevolg wordt onthouden aan eene testamentaire bepaling, waarvan voor de gemeenschap nadeelige gevolgen worden geducht. De bepaling, waarbij de nalatenschap of het legaat onvervreemdbaar is verklaard, wordt voor niet geschreven gehouden.

Zoover moet echter in deze niet worden gegaan.

Er moet tegen worden gewaakt, dat zij, die iets aan een museum of eene bibliotheek wenschen te vermaken, daarvan zouden kunnen worden weerhouden op grond, dat de wet de gelegenheid opent tot ingrijpen in het algemeen belang. Het is ook daarom een eerste eisch, dat tot geruimen tijd na het overlijden van den erflater aan deze bedingen ook dan niet getornd zal kunnen worden, wanneer de naleving ervan geacht wordt in strijd met het algemeen belang te zijn.

Bij dit wetsontwerp wordt dan ook vooropgesteld, dat veertig jaren na het overlijden van den erflater of na den dag, sedert welken rechtsvermoeden van diens overlijden bestaat, moeten zijn verlopen, zal een beding, als hiervoor bedoeld, kunnen worden herzien of vervallen verklaard.

Naast de vervallenverklaring is de herziening van het beding gesteld, eensdeels om niet verder te behoeven in te grijpen dan volstrekt noodig is, anderdeels omdat er gevallen zijn, waarin een beding met andere testamentaire bepalingen zoozeer een geheel vormt, dat het reeds daarom niet zonder meer zal kunnen verdwijnen.

Ten einde bij hen, die kunstschaten of voorwerpen van geschiedkundigen of wetenschappelijken aard aan musea of bibliotheken wenschen te vermaken, of aan na te laten gelden of de provenuen daarvan eene bepaalde bestemming in het belang van de kunst of de wetenschap wenschen gegeven te zien, de overtuiging te vestigen, dat niet lichtvaardig zal worden te werk gegaan, dat zorgvuldig zal worden nagegaan, of zich een der gevallen voordoet, waarin afwijking kan plaats hebben, indien het algemeen belang dit vordert, en dat niet

minder nauwlettend zal worden onderzocht, of inderdaad het algemeen belang dit vordert, is de beslissing gelegd in handen van den Hoogen Raad der Nederlanden en voorts nog bepaald, dat zij eerst van kracht is, nadat de Kroon haar zal hebben goedgekeurd.

De Regeering acht het wenschelijk het ontwerp der Commissie aan te vullen in dezen zin, dat in de wet worde bepaald, dat het ingrijpen in het algemeen belang geschiede „zooveel mogelijk in aansluiting aan de bedoeling van den erflater”. Dit is vooral van belang voor de in art. 1 in de laatste plaats bedoelde gevallen. Als voorbeeld zij genomen de hiervoor vermelde making aan de provincie Friesland. Het is duidelijk dat, indien de gelden voortaan zouden worden besteed voor een of ander liefdadig doel, geheel zou worden afgeweken van de bedoeling van den erflater. De aanvulling vormt een waarborg te meer voor hen, die zouden wenschen eene making te doen. Doch zij is tevens van belang voor de waardeering van het wetsvoorstel met het oog op vroeger gedane makingen. Immers wel is waar zal kunnen worden ingegrepen in het algemeen belang, doch de oorspronkelijke bedoeling van den erflater is daarbij een factor, waarop moet worden gelet. Aldus doet het nageslacht recht wedervaren aan den erflater, die — dit worde nimmer uit het oog verloren — in de eerste plaats de wetenschap of de kunst heeft willen dienen.

De Commissie had zich de wettelijke regeling gedacht als aanvulling van het Burgerlijk Wetboek. De Regeering meent evenwel, dat de te regelen materie, naar haren aard, eerder thuis behoort in een afzonderlijke wet. Het betreft hier immers slechts eene voorziening in het algemeen belang ter zake van kunsten en wetenschappen; geen algemeene regeling van bij testament of legaat gemaakte bedingen.

Artikelen.

Art. 1. Bij de omschrijving van de bedingen, welke kunnen worden vervallen verklaard of herzien, is er op gelet, dat onder deze omschrijving uitsluitend vallen bedingen, welke bereids tot moeilijkheden aanleiding hebben gegeven.

De zinsnede „zulks zooveel mogelijk in aansluiting aan de bedoeling van den erflater” werd reeds onder „Algemeen” toegelicht.

Art. 2. Op het verzoek tot vervallen-verklaring of herziening van een beding moet niet worden beslist, zonder dat de nakomelingen en de echtgenoot van den erflater de gelegenheid hebben gehad om daartegen op te komen. Daarom is het hooren, althans het oproepen, van deze personen gebiedend voorgeschreven. Overigens zal de Hooge Raad zelf beoordeelen, wie hij wenscht te hooren.

Met „getuige” wordt in dit artikel bedoeld een iegelijk, die inlichtingen kan geven.

Art. 4. Het is mogelijk, dat een herzien beding niet beantwoordt aan hetgeen daarvan werd verwacht. Moet om deze reden ook een herzien beding kunnen worden vervallen verklaard of herzien, belet behoort te worden, dat de herziening of vervallen verklaring van een herzien beding, onmiddellijk, nadat de herziening heeft plaats gehad, om geen andere reden wordt verzocht, dan omdat men zich met de door den Hoogen Raad gegeven beslissing niet kan vereenigen. Om deze reden is bepaald, dat ten minste tien jaren moeten zijn verlopen, nadat de beschikking van den Hoogen Raad, waarbij het beding werd herzien, door den Koning werd goedgekeurd, zal tot vervallen verklaring of herziening van het herziene beding kunnen worden overgegaan.

Art. 5. Ten einde te waarborgen, dat, het herziene beding zal worden nageleefd, wordt het in art. 1051 van het Burgerlijk Wetboek bepaalde daarop van toepassing verklaard.

*De Minister van Onderwijs,
Kunsten en Wetenschappen,
J. TH. DE VISSER.*

*De Minister van Justitie,
HEEMSKERK.*